

<https://doi.org/10.33402/DSSG.2024-235-264>

Тетяна Ястремська

Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Львів

Мова міста як симбіоз діалекту та літературного стандарту

Проаналізовано мовний код міста в контексті співіснування діалектів та літературної норми (стандарту). Актуалізовано такі важливі питання, як: феномен міста та його мовлення, історичні та культурні контексти формування мови міста, основні відмінності між діалектом і стандартом, взаємодія форм національної мови, діалектна основа мови міст, просторіччя, суржик та ін.

Джерелами дослідження слугували словники мови двох міст – м. Львова, адміністративного центру Львівської області, культурної столиці України („Лексикон львівський: поважно і на жарт” (Львів, 2009–2019)), та м. Болехова Івано-Франківської області, невеликого прикарпатського містечка („Слова з Болехова” (Львів, 2017)).

Увагу зосереджено на особливостях формування мовлення мешканців міст Львова та Болехова, діалектну основу яких становлять говори південно-західного наріччя української мови. Також акцентовано на проблемі „перемикання кодів”, що зумовлена конкретною комунікативною ситуацією.

Ключові слова: мова міста, діалекти української мови, південно-західне наріччя, літературна мова, стандарт, діалект, діалектний словник.

Звідки ця сила міста?
Звідти, що всі великі культури завше були культурами міста.
Світова історія творилася містами.
Дмитро Донцов. До міст!

Феномен міста

Місто – об’єкт дослідження цікавий, складний і водночас дуже суперечливий, оскільки багатшаровий, неоднорідний у різних аспектах; місто „має свій простір, силует, свій характер, екстер’єр, [...] стиль” (Возняк, 2009).

Однак місто – це передусім соціум –

„певний набір соціальних типів, які творять **соціальний кон-текст міста** [виділення моє – Т. Я.]. [...] Це все ті ж купці, перекупки, чиновники, можновладці, вчені, учителі, студенти, поштарі, повії, газетярі і под. Вони постають як певні соціальні типи”, які формують „свій неповторний набір **цивілізаційно та культурно** [виділення моє – Т. Я.] забарвлених соціальних типів (Возняк, 2009).

Навіть більше – соціум є „текстом”, а радше „палімпсестом”, на якому „міста постійно пишуть свій нескінченний текст” (Возняк, 2009). Саме мова різних поколінь, які мешкали/мешкають у місті, залишаючи свої мовні „сліди” і „знаки”, формує мовний код міста, який тісно пов’язаний із його історією та культурою. За словами історика й культуролога Ярослава Ісаєвича,

зрозуміння культури неможливе без вивчення її мовного коду, ролі мови як форми самовираження культури і засобу її формування. Саме мова, будучи одним з основних елементів тяглості культурного життя, окреслює етнічну приналежність носіїв культури і, тим самим, стає важливим чинником етнонаціонального розвитку. Оскільки в мові відображаються процеси формування культури, її соціальні різновиди і міжнародні зв’язки, мовний матеріал є незамінним джерелом для вивчення культурного розвитку, особливо для ранніх його стадій, пов’язаних з формуванням народу та його мови (Ісаєвич, 2001, с. 189).

Міста мають різні історичні долі. І що старіше місто, то складніша його історія, то більше слідів заховано під його бруківкою і багатшаровішим є „мітологічний” контекст міста.

Культуролог Тарас Возняк, пишучи про феномен Львова як „міста полікультурного спадку”, зазначає, що

з одного боку, це реальне місто. З іншого – мітологічні нашарування. Причому, якщо говорити, скажімо, про такі міста, які пережили різні епохи, то цих мітологій є декілька. І при цьому вони майже не перетинаються. Існують доволі автономно або навіть суперечать одна одній. Скажімо, польський міт *wesołego Lwowa* з набором символів: *Semper fidelis, obronców Lwowa, orlat lwowskich* донедавна у свідомості сьогоденішніх мешканців Львова аж ніяк не перетинався з українським мітом Львова з його набором символів: княжого міста, оплоту українства, Листопадового чину, столиці ЗУНР. Ще іншим і практично закритим для широкого загалу є гебрейський чи майже зникаючий вірменський міти Львова. Таким чином, реальне місто у баченні представників різних культур не наче помножується. У мітологічному просторі існує декілька міст з назвою Львів (Возняк, 2009).

Саме ці міти й окреслюють систему координат львівського мовлення, пояснюють його складність і наявність українських, польських, австрійських, гебрейських (єврейських), вірменських, советських „слідів і знаків”, які

творять текст міста [виділення моє – Т. Я.]. Це весь візуальний і культурний контекст. Архітектоніка міста, його стильовість, матеріальна культура, меморіальна означеність, система конотацій, асоціацій, соціальних типів, культурних і матеріальних знаків та слідів – все це, та багато що інше – це текст міста, яке звертається до нас. *Це текст міста*, міста, яке говорить (Возняк, 2009).

Текст (=мова) міста

Мова міста як компонент національної мови є проміжною ланкою між діалектом і літературним стандартом: базуючись на першому, вона є підґрунтям другого, вагомою передумовою формування літературних мов чи національних варіантів літературних мов. Актуальність і дискусійність цього лінгвофеномену підтверджують праці мовознавців – діалектологів та соціолінгвістів (Залізняк & Масенко, 2004; Масенко, 2004а, 2019; Сікора, 2001, 2015, 2016, 2020; Підкуймуха, 2016, 2020; Миколенко, 2013 та ін.¹), а складність цього об’єкта дослідження зумовлює проблему в доборі терміна на його позначення; пор. хоча б *мова / мовлення / ді-*

¹ Історіографію дослідження міського мовлення див. (Сікора, 2020, сс. 25–40; Підкуймуха, 2016, сс. 53–61).

лект / говірка міста², міське мовлення / койне, текст міста (детально див. Сікора, 2015; Сікора 2016, с. 125), пор.:

– **міське мовлення (міське койне)** – „наддіалектне утворення, що містить діалектні та літературні риси, міські спеціальні утворення. [...] Одна із значущих форм існування мови, об'єднує різні форми її побутування: літературне мовлення, міське просторіччя, діалектне мовлення, мовлення окремих соціальних, професійних, молодіжних груп” (Сікора, 2020, с. 17); пор. у польських дослідників: *міський діалект (gwara miejska)* – „пограниччя між розмовним стилем польської літературної мови та народними говірками” (Bieńkowska & Umińska-Tytoń, 2019, s. 50);

– **мова міста (міське мовлення)** – „система всіх різновидів „міського мовлення”, залучених до комунікації” (Підкуймуха, 2016, с. 53), **усне мовлення міста** – „усталена мовна цілість, яка об'єднує різні форми побутування мови (підсистеми): літературне мовлення, міське койне³, діалектне мовлення, мовлення окремих соціальних, професійних, молодіжних груп тощо” (Підкуймуха, 2016, с. 61).

Аналізуючи мову міста, важливо акцентувати та тому, що в центрі мовного портрета міста – соціум, мешканці міста, респонденти і їхні мовні історії, чий ідіолект фактично компонує систему міського мовлення.

Містяни, які в різний час „урбанізувалися”, покинувши свої рідні терени, намагалися (чи не намагалися) асимілюватися, перші – прагнули якнайшвидше стерти свої говіркові риси, говорити „по-міському”, другі – не переважували себе, намагаючись своє мовлення „зробити” кращим. Дотепер у Львові чимало людей розмовляє рідною говіркою і не прагне змінювати своєї – сільської – ідентичності; іншим, попри прагнення урбанізуватися, не цілком вдається повністю стерти діалектний акцент, незважаючи на працю над мовленням, його шліфування та вдосконалення.

До речі, варто відзначити, що станом на 1 січня 2022 року мешканці міст в Україні становили більшість населення України (65 % – 26,8 млн⁴

² Мовлення міста – поняття дещо вужче, яке репрезентує усну форму комунікації, натомість мова, текст – це сукупність усної та писемної форм.

³ Термін *міське койне* авторка вважає найбільш вдалим для позначення міського мовлення (Підкуймуха, 2016, с. 61), водночас виокремлює *койне* як „одну з форм побутування мови (підсистеми)” (Підкуймуха, 2016, с. 132).

⁴ За даними статистичного збірника „Чисельність наявного населення України” Державного комітету статистики України станом на 1 січня 2022 року. Див. [https://uk.wikipedia.org/wiki/Міста_України_\(за_населенням\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Міста_України_(за_населенням))

із загальної чисельності населення України 41,2 млн осіб⁵), однак не в усіх містах у мовленні мешканців домінує українська мова зі збереженням діалектних рис, але це вже тема спеціального дослідження.

У студії я ж зосереджую увагу на мовленні мешканців Західної України (міст Львова – обласного центру – і Болехова Івано-Франківської обл.), яке виразно демонструє, властиво, симбіоз української літературної мови, діалектів південно-західного наріччя і міських соціолектів.

Лексикони – джерела міського мовлення

Об'єктом цього дослідження є словники-„лексикони”, які репрезентують міське мовлення, відтворюючи історію й культуру мешканців Західної України – Львова й Болехова: „Лексикон львівський: поважно і на жарг” Наталі Хобзей, Оксани Сімович, Тетяни Ястремської, Ганни Дидик-Меуш (далі – ЛЛ) і „Слова з Болехова” Юрія Гнатишака, Наталі Хобзей, Оксани Сімович, Тетяни Ястремської (далі – СБ)⁶.

Львів – місто з непересічною історією, а відтак – з особливою культурою та мовленням. Львів – „міфологізовано австро-угорський, ностальгійно польський, радикально націоналістичний, суперечливо радянський, контрастно український, зрештою, Львів особистий” (Балинський, 2008, с. 6) – формують різні епохи, держави, люди, культури, мови. Зміна історичного контексту, соціального середовища, належність до різних держав та відповідно зміна державних мов, домінування польської (до 1939 року) і російської (до 1991 року), вносили свої корективи у львівське мовлення:

лінгвальна природа міста Львова змінювалася, що було зумовлено не лише внутрішньою динамікою мови, а й дією лінгвістичних та екстралінгвістичних чинників. Особливо відчутну структурну та функційну трансформацію львівського мовлення породжували екстралінгвальні чинники: зміни адміністративної належності міста, а відповідно, й офіційної мови; різні суспільно-ідеологічні тенденції в сфері мовних канонів, які пропагували держави, до яких входило місто; постійна міграція етнічних українців – мешканців із довкілля – у місто; еміграційні й імміграційні процеси поляків у довоєнний період, імміграція росіян після 1939 року тощо (Сікора, 2015, с. 62).

⁵ Однак, за даними Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, внаслідок російсько-української війни населення України (включно з усіма окупованими територіями) скоротилося до 35 млн через вимушену еміграцію, зниження народжуваності та високий рівень смертності. Див. <https://www.slovoidilo.ua/2024/02/26/novyna/suspilstvo/institutu-demohrafiyi-oczinyly-yak-skorotylasya-chyselnist-naselennya-ukrayiny-dva-roky-vijny>.

⁶ Історію створення цих словників, а також проблеми добору й опрацювання джерел див. (Ястремська, 2024).

Джерельну базу ЛЛ, який репрезентує мовлення різних прошарків львів'ян ХХ–ХХІ ст., формують різножанрові тексти, а саме: спогади львів'ян, зокрема гімназистів, епістолярії, художні твори, що „актуалізують феномен міста як культурного та топографічного символу, як ареалу буття людини” (Лавринович, 2010, с. 310), публікації у львівських часописах („Нова хата”, „Лис Микита” та ін.), а також цитати-зразки живого мовлення (див. ЛЛ, сс. 885–893).

ЛЛ, без сумніву, – міський, львівський текст, „з відповідними топосами, з архітектурною конкретикою, часто з упізнаними персонажами” (Лавринович, 2010, с. 311). Саме тому ЛЛ фіксує не просто лексичний склад, а й фрагменти історії міста та його мешканців. Водночас ЛЛ уповні передає специфіку львівського міського мовлення, відображаючи особливості бачення світу різних соціальних груп міст. Риси літературної мови, почасти діалектів домінують у мові еліти, репрезентуючи т.зв. „поважний” бік словника, натомість інший бік – львівський „віц”, жарт, який формують вуличні назви, міське просторіччя та різні арготичні системи (т.зв. „балак”), викликає найбільше зацікавлення і серед дослідників львівського мовлення, і серед читачів (детально див. Ястремська, 2024; Хобзей, 2019, с. 9; Винничук, 2020; Голик, 2015, с. 768; Підкуймуха, 2016, сс. 165–188; Підкуймуха, 2020).

Мовлення львів'ян без перебільшення є лінгвофеноменом, складність якого зумовлена його часопростором. Юрко Іздрик назвав Львів „прикордонним постерунком, вартовою вежею, останнім контролем на межі між землею і... землею, між небом... і небом, між правим і... правим, між лівим і... і... і...” (Іздрик, 2008, с. 119), зважаючи на топографічні особливості Львова, який за час своєї багатолітньої історії „розділяє, відділяє, розмежовує несумісні цивілізації”, перебуваючи на „маргінесах держав, повітів, областей” (Іздрик, 2008, сс. 119–120).

Швидка зміна історичних подій, у контексті яких перебувають його мешканці, посилює це відчуття. Зміна держав і кордонів перетворює Львів на місце нашарування різних мов і культур. Саме тому львівське мовлення досить органічно поєднує елементи здебільшого української і польської мов, нашаровані на діалектне підґрунтя наддністрянського говору.

Ще один проєкт команди львівських лексикографів – „Слова з Болехова” (СБ), укладений у співпраці з носієм говірки Ю. Гнатишаком.

Містечко **Болахів** Івано-Франківської області, розташоване в передгір'ї Українських Карпат, може похвалитися цікавою історією, яка сягає 1371 року, добре збереженими традиціями, колоритними мешканцями і – щонайголовніше – власним словником (СБ) та збірником діалектних тестів (ББ), які не тільки фіксують фрагменти історії, різні

місцеві „бувальщини”, а й детально відтворюють специфіку мовлення мешканців (Ястремська, 2024; Костів, 2019; Хібеба, 2018).

Болевівське мовлення вирізняє особливий колорит: фрази, пересипані лайкою, прокльонами, словами-паразитами, що властиве живому мовленню, невимушеній розмові, який відтворюють діалектні тексти (див. ББ), адже незважаючи на етичні уподобання та вимоги, а також переступаючи через власні моральні настанови та приписи, упорядники дотрималися повного збереження автентичного звучання текстів, зокрема залишили в тестах лайливі слова, які, хоч і суперечать людській етиці, однак додають повноти відображення діалектного мовлення (Ястремська, 2021, с. 15).

Мовлення болевівців увібрало все пережите, фіксує, з одного боку, чимало запозичень (полонізми, росіянізми), наявність яких зумовлена соціально-історичними умовами формування міської спільноти, а з іншого – зберігаючи давні українські слова. Як слушно зазначила Наталя Хобзей у передмові, „через локалізацію військових частин та низки виробництв (професійна лексика яких була російською) у другій половині ХХ століття тут активно насаджувалася „советизація” і мови, і культури” (Хобзей, 2017, сс. 8–9). Це підтверджують записані тексти: книжка розгортає перед читачем трагічні сторінки української історії, розкриває деталі історичної правди протилюдських учинків (спогади про розстріл євреїв, про УПА, німецьку, радянську окупації в 40-х рр. ХХ ст. і про російську окупацію Криму 2014 року), а також відтворює фрагменти щоденного життя звичайних людей.

Робота над укладанням словників „Лексикон львівський...” та „Слова з Болевова”, а також аналіз праць, присвячених дослідженню мови міста, дають підстави констатувати, що „багатоголосся” мови міста формують:

- √ літературна мова (західноукраїнський варіант літературної мови);
- √ діалектне мовлення, а радше міждіалектна взаємодія;
- √ міське просторіччя, суржик, мовлення соціальних, професійних, молодіжних груп.

Літературна мова та її західноукраїнський варіант

Літературна мова – унормована, кодифікована форма національної мови, наддіалектний її різновид, що є основним засобом спілкування в більшості соціальних сфер (засоби масової інформації, державні установи, система освіти, науки, культури, художньо-літературна творчість); мова суспільного спілкування, зафіксована в писемній та усній практиці; культурне надбання нації та важливий чинник єдності національного

мовного простору нації (незалежно від місця проживання чи соціального стану) (див. Єрмоленко, 1972, 2004; Масенко, 2016 та ін.).

Однак мовлення галичан є особливим з огляду на історію терену, оскільки в Галичині, яка тривалий час перебувала у складі інших держав, витворилася „своя” літературна мова, т.зв. західноукраїнський (галицький, південно-західний) варіант літературної мови, сформований у другій половині XIX – на початку XX ст. на підставі діалектів південно-західного наріччя, передусім галицько-буковинської і карпатської груп (Матвіяс, 2011, с. 16; детально про це див. Шевельов (Шерех), 1949, 1996, 1998; Лесюк, 2014; Ткач, 2007; Підкуймуха, 2016, сс. 15–50 та ін.). Із-поміж основних джерел формування західного варіанта української літературної мови дослідники, окрім діалектів, називають активні впливи німецької, польської, румунської мов (Ткач, 2007, с. 19; Підкуймуха, 2016, с. 23), а першопричиною – роз’єднання української території, пор.:

розірвання соборності нашої мови послужило причиною дальшого великого розходження мови східноукраїнської від західної, т. зв. „галицької” (Огієнко, 1950, с. 36);

унаслідок розділення території України між Російською та Австро-Угорською імперіями українська літературна мова в XIX – на початку XX ст. формувалася у двох варіантах – східноукраїнському і західноукраїнському (Масенко, 2016),

що зумовило різні „історії” розвитку мови:

в найгіршому стані – і де юре, і де факто – перебувала українська мова на підросійській Україні (офіційно заборонена у громадському житті, шкільництві й літературі) та під Угорщиною (без правових гарантій, а в дійсності цілком усунена з громадського життя); в найкращому стані була вона в Галичині, де її вживано публічно; становище на Буковині було проміжне; на півдавстрійських землях українську мову офіційно не переслідували, але гарантовані їй права на практиці стосунково обмежено. Ні в одній із чотирьох областей українська мова не користувалася суспільним престижем; розмірно ліпше було в Галичині. Зусилля, спрямовані на покращення стану, в Галичині й Буковині велися в культурній, економічній та політичній сфері; на підросійській Україні переважно у сфері культурній; на Закарпатті їх властиво не було зовсім (Шевельов, 1998, с. 19);

На півдавстрійській Україні офіційних заборон щодо української мови не було. Статус однієї з краєвих мов, якою вона набула згідно зі ст. XIX Державного основного закону Австро-Угорщини

від 1867 р., надав українській мові можливість розширити свою соціальну базу в Галичині і Буковині, оскільки не було формальних перешкод для її вживання в місцевому урядуванні, судочинстві, нотаріальній практиці, на транспорті, в торгівлі, у різних сферах культурного життя міста та селянських громад існувало чимало фактичних перешкод для реалізації офіційного статусу української мови як краювої. Через невиробленість юридичних механізмів утвердження української мови як однієї з офіційних мов краю в Галичині та Буковині в усіх офіційних сферах, куди її формально допущено, українська мова перебувала в умовах жорсткої конкуренції та психологічного тиску на її носіїв з боку мов, більш розвинених для таких потреб, – польської та німецької, за якими була більш тривала традиція в галузях адміністрування та освіти (Ткач, 2000, сс. 5–6).

Безперечно, чимало одиниць західноукраїнського варіанта української літературної мови, т.зв. „галичанізми”, увійшли до активного фонду сучасної літературної української мови (щоправда, часто не як повноправні одиниці, а марковані як „західноукраїнське слово”, „діалектне”, „розмовне” і навіть „застаріле”), однак процес стандартизації був не простим, як і доля західноукраїнського варіанта української літературної мови:

дослідження галичанізмів і ЗВУЛМ [західний варіант української літературної мови – Т. Я.] належать до надбань сучасної української лінгвістики, оскільки за мовної політики 30–80-х рр. ХХ ст. функціонування в минулому ЗВУЛМ було оголошено вигадкою, а галичанізми вилучали з реєстрів словників (Підкуймуха, 2016, с. 34).

Характеризуючи процеси формування західноукраїнського варіанта української літературної мови, мовознавці використовують термін *койне*, який запропонував Юрій Шевельов для позначення „різновиду наддіалектного спільного мовлення, що становить попередній етап у процесах формування літературних мов” (Масенко, 2019b, с. 127; див. також Шевельов, 1996, 1998; Каруник, 2019, с. 202; Масенко, 2013; Ткач, 2007, с. 355 та ін.).

Ю. Шевельов також намагався диференціювати койне, виділивши: (*міське*) *галицьке койне*, чи *галицько-буковинське* або *львівське койне*⁷, утворене на основі наддністрянського діалекту, яке своєю чергою слугувало підґрунтям для західноукраїнського варіанта літературної мови, і *фольклорне койне* – як підставу формування східноукраїнського (над-

⁷ Пор. навіть *інтелігентське койне* як „західноукраїнський міського типу міжговірковий варіант кінця ХІХ – початку ХХ ст.” (Шевельов (Шерех), 1949, с. 6).

дніпрянського) варіанта (див. Шевельов, 1998, сс. 86, 185–187; Каруник, 2019, сс. 202–208; Масенко, 2019b, с. 127).

Як зазначає Лариса Масенко,

за культурним і соціальним статусами літературна мова як вища опрацьована форма існування мови протистоїть територіальним і соціальним діалектам, різним типам розмовного койне, мішаним різновидам побутово-розмовного мовлення (Масенко, 2016).

Однак у кожному з ідіолектів усі види національної мови взаємодіють. У мовленні містян саме літературна мова (чи її регіональний варіант) є канвою, на яку нашаровуються специфічні мовленнєві особливості – територіальні (у мовленні селян), територіальні і соціальні (у мовленні містян). Аналізуючи мову міста, акцентую на двох аспектах дослідження – діалектологічному (територіальні діалекти) і соціолінгвістичному (соціолекти).

Діалектологічний аспект

Якщо **літературна мова** – наддіалектна, яка, сформувавшись на підставі діалектів („діалектна багатоосновність” (Шевельов (Шерех), 1949, с. 18), зуміла виробити єдиний унормований стандарт, „обравши” найтипівіші фонетичні та граматичні риси і слова, ті риси, які закріпилися впродовж століть у художніх творах та словниках, то **діалектна** – це сукупність усіх діалектів національної мови; регіональна, територіальна форма існування, функціонує здебільшого в неофіційних сферах спілкування, у побуті, у родині, у межах регіональної групи.

Незважаючи на постійні урбанізаційні та міграційні процеси, на вплив інноваційних технологій, засобів масової інформації, тобто загалом несприятливі сучасні умови для збереження та розвитку територіальних діалектів, саме діалект є невичерпним джерелом для розвитку мови.

Самоочевидними є нездоланний магнетизм українських діалектів, їхнє багатство й висока естетика народного мовокористування й мовотворення, що продовжує жити українську літературну мову, посилює її вітальність на тлі цивілізаційних і глобалізаційних викликів (Гриценко, 2019, с. 4).

Якщо говорити про діалектні особливості мовлення мешканців і Львова, і Болехова, то варто зазначити, що передусім мовлення цих міст багатьма рисами репрезентує явища, які характерні для всього південно-західного наріччя.

Львів розташований на теренах поширення наддністрянського говору⁸, однак, як обласний центр, він поєднує риси чотирьох українських говорів південно-західного наріччя (див. карту 1), локалізованих на теренах Львівщини, а саме:

- √ **наддністрянського** – центрального говіркового масиву південно-західного наріччя, який „покриває” основну частину області, поширений у верхів’ї Дністра – у центрально-східній частині Львівської, продовжується на півночі Івано-Франківської та в Тернопільській обл. (на захід від р. Збруч), а також на території Польщі (північно-західна частина Перемишльського та Замостського воєводств);
- √ **надсянського**, поширеного на крайньому заході Львівської обл. – у західній частині Самбірського, Мостиського та Яворівського р-нів Львівської обл., на території Польщі – у деяких повітах Підкарпатського (Коросно, Тарноберег, Перемишль) та Люблінського (Замість) воєводств;
- √ **бойківського**, що охоплює територію північних схилів Карпат, гірських районів Львівської (передусім Турківський та Сколівський р-ни, південну частину Самбірського, Дрогобицького, Стрийського р-нів) та Івано-Франківської обл., а також суміжні (Міжгірський, Воловецький) райони Закарпатської обл.;
- √ **волинського говору**, зокрема його південної частини, поширеного на півночі Львівської обл. (Радехівський, Сокальський р-ни, частково Жовківський, Кам’яно-Бузький, Буський, Бродівський р-ни) і далі на південний схід – у Тернопільській обл., тобто в південних районах історичної Волині (детально див. Ястремська, 2018, сс. 250–254).

Діалектологічна унікальність Болехова в тому, що він локалізований у смузі перехідних говорів наддністрянсько-бойківського помезжів’я, мовлення мешканців якого відображає здебільшого риси цих говорів як результат міждіалектної взаємодії⁹. І навіть більше, для кожного діалектолога, якого цікавлять межі говорів, Болехів – це межова точка, „орієнтир для визначення межі між названими діалектними обширами. Пригадаймо, у 30-их роках ХХ ст. на карті Івана Зілинського через Болехів проходить наддністрянсько-бойківська діалектна межа” (Костів, 2019, с. 465), як і

⁸ Про фонетичні риси львівського мовлення детально див. (Сікора, 2020, сс. 47–186).

⁹ Діалектологи Наталія Хібеба та Оксана Костів у рецензіях на „Слова з Болехова”, детально проаналізувавши діалектні риси, характерні для мовлення болехівців, дійшли одностайного висновку про домінування рис наддністрянського говору (Хібеба, 2018, с. 338; Костів, 2019, сс. 467–468), що „може відображати більшу активність і певну «наступальність» діалектної Наддністрянщини щодо Бойківщини” (Костів, 2019, сс. 467–468).

Карта 1.

Міждіалектна взаємодія у мовленні мешканців Львова й Болехова

Джерело: власне опрацювання.

в працях Софії Рабій-Карпинської, Федота Жилка, Костя Кисілевського (Костів, 2019, сс. 465–466; див. теж Хібеба, 2018, с. 338).

Місто – особливий об’єкт дослідження, оскільки, незважаючи на локацію, слугує місцем зустрічі людей із різних теренів, різноманітних професій, соціальних прошарків, які привносили в мову міста риси рідних говірок, слова свого фаху, артефакти своєї культури.

Історик та культуролог Я. Ісаєвич дуже тонко підмітив, що, „діалектні риси були яскравіше виражені в сільських поселеннях, натомість у міських центрах, особливо у великих містах, і тих, що лежали на торговельних шляхах, формувалися міждіалектні форми спілкування” (Ісаєвич, 2001, с. 190), що й підтверджує пропонуване дослідження.

Соціолінгвістичний аспект

Проблема дослідження соціальних діалектів, до яких традиційно зараховують мовлення соціальних, професійних, вікових та інших груп населення, актуальна й дискусійна – як щодо диференціації соціальних діалектів, зарахування тих чи інших груп до соціолектів, змішування понять, так і щодо використання й доречності термінів на позначення різних видів соціолектів, які досить близькі за семантикою (як, напр., арго, жаргон і сленг) (див. Руденко, 2016, сс. 65–69; Дзюбишина-Мельник, 2009, сс. 24–27; Винник, 2004, с. 146, Тараненко, 2004а, с. 536; Винник & Ставицька, 2004, с. 608 та ін.).

Характеризуючи просторічні, арготичні та суржикові назви, дослідники часто наголошують на неузгодженості термінів та розмитості меж між цими поняттями.

Як слушно відзначає Л. Масенко,

кожна розвинена мова має систему соціорівнів, що віддзеркалює поділ суспільства на класи і групи. [...] В українській мові, як і в кожній розвиненій живій мові, існує система соціорівнів, або регістрів, що охоплює мову культивовану, витриману, спеціальну, розмовну, грубу, непристойну (Масенко, 2011, с. 34).

Якщо найвищий регістр мововжитку репрезентує літературна мова, то найнижчий – просторіччя, арго, сленг, жаргон тощо, що асоціюються з низовою культурою.

На межі діалекту та літературного стандарту перебуває також міське **просторіччя**, виникнення якого дослідники пояснюють „як наслідок адаптації іншомовної лексики до фонетичних та морфологічних систем певного говору” (Дика, 2012, с. 62). Просторіччю¹⁰, яким де-факто розмовляє чимала частина міського соціуму, властиві такі основні риси, як: відхилення від літературної норми, прості висловлення, уживання у межах певних соціумів, переважно усна форма функціонування.

Як зазначає Олександр Тараненко,

про просторіччя як про певну систему, більш-менш цілісний наддіалектний різновид національної мови можна говорити переважно щодо мови певних кіл міського, рідше сільського населення, що намагаються відірватися від місцевої діалектної бази (Тараненко, 2004а, с. 536).

За словами дослідника,

помітна наявність елементів територіальної диференціації просторіччя – на східноукраїнський, галицький та ін. типи [...], а також відсутнє „чисто українське” міське просторіччя у зв’язку з переважанням російської мови в більшості українських міст східного і південного регіонів (Тараненко, 2004а, с. 536; пор. теж Масенко, 2011, с. 34).

¹⁰ Попри неузгодженість щодо визначення *просторіччя*, переважно його вживають у двох значеннях: „знижена, фамільярна, зневажлива, груба аж до лайливого лексика (обсценну лексику зазвичай не згадують)” та „літературно ненормативні явища всіх рівнів мови” (Дзюбишина-Мельник, 2009, с. 26; пор. Тараненко, 2004а, с. 536; Дика, 2012, с. 62).

Натомість Людмила Дика зазначає, що наявність просторічних назв у „мовленні сільських мешканців може свідчити про розмивання меж між діалектами і просторіччям” (Дика, 2012, с. 62; див. також Масенко, 2010, сс. 57–68).

Якщо просторічна лексика є виявом живої мови соціуму, то іншу природу має **суржик** – „сумнозвісне досягнення імперської мовної політики” (Селігей, 2017, с. 9), який деякі дослідники вважають формою просторіччя (Тараненко, 2004b, 2013; Труб, 2000; Дзюбишина-Мельник, 2009, с. 26).

Традиційно суржик визначають як гібридне (штучне) українсько-російське мовлення, спричинене чинниками:

- *зовнішніми*: зросійщенням української мови на різних рівнях, насадженням російських моделей творення слів та конструкцій,
- *внутрішніми*: через незнання, нерозуміння та неусвідомлення важливості рідної мови, часто як „наслідок невдалих спроб носія української мови, переважно вихідця із села, пристосуватися до «городської» мови¹¹” (Масенко, 2004b, с. 31; пор. Мозер, 2016, сс. 26–29; Тараненко, 2004b, с. 665; Тараненко, 2013, с. 27; Дзюбишина-Мельник, 2009, с. 26 та ін.).

Однак Л. Масенко акцентує на тому, що

найбільшу загрозу для української мови становлять процеси змішування її з російською, що відбуваються в середовищах тієї частини населення, яке характеризується низьким рівнем освіти й культури. Зміна українського мовного коду на мішаний спричиняє втрату ціннісних орієнтирів у ставленні до своєї мови, відчуття, часто підсвідоме, її меншовартості, бажання пристосуватися до російської, яку носії суржику сприймають як „вищу”, престижнішу мову (Масенко, 2011, с. 37).

Натомість на заході виявляємо чимало спільних рис із польською мовою та з її говорами, що зумовлене перебуванням Західної України у складі Польщі до 1939 року.

¹¹ Пилип Селігей доречно доповнює цю тезу: „Коли народ живе у власній державі й спілкується єдиною мовою, міське та сільське мовлення взаємодіють природно й гармонійно. Коли ж народ потрапляє в колоніальну залежність, у містах мало-помалу вкорінюється мова завойовників, а природна взаємодія міського та сільського мовлення неминуче порушується. Саме це й тривало в Україні, починаючи з XVIII ст.: спершу на Лівобережжі, потім на Правобережжі, врешті й у Західній Україні” (Селігей, 2017, с. 9).

Дослідниця львівського мовлення Зофія Курцова, аналізуючи мовну ситуацію у Львові до і після Другої світової війни, зазначає:

У ХХ столітті (до 1939 року) українське населення було активно двомовним (через політичну ситуацію), використовуючи рідну мову для внутрішніх контактів, а польську – для зовнішніх, зберігаючи (особливо серед української інтелігенції) відчуття окремої важливості власної мови (Kurkowa, 2006, s. 73), що своєю чергою є прикладом перемикування кодів (див. нижче).

Чи можемо, аналізуючи мовлення мешканців міст Західної України, говорити і про українсько-польський чи українсько-угорський суржик чи радше про суржикові вкраплення? Одностайності в цьому питанні немає.

О. Тараненко кваліфікує *суржик* як:

субстандартні мовні утвори на основі змішування, істотної інтерференції елементів двох (рідко більше) мов: кажуть, наприклад, про **українсько-польський** [тут і далі виділення моє – Т. Я.], **українсько-словацький суржик** (у регіонах тісних мовних контактів цих народів), про українсько-англійський суржик (у США, Канаді); із протилежною точкою відліку – про російсько-український суржик. Але найчастіше ця назва застосовується щодо гібридного мовного утвору з українською основою і помітною домішкою елементів російської мови (Тараненко, 2004b, с. 665; Тараненко, 2013, с. 27).

Олександр Авраменко розрізняє слабкий і сильний суржик:

Слабкий суржик – невеликі вкраплення, він притаманний західно-українському регіону. А сильний суржик вживають здебільшого на сході та в центрі України. У нас чомусь звикли вважати, що суржик – це змішування української саме з російською. Утім польські вкраплення в мові на Галичині чи румунські на Буковині теж так називають (Авраменко, 2024).

Як приклади суржику мовознавець наводить слова *колєжанка*, *трускавка*, *кубіта* – „бо це запозичення з польської мови, фонетично точні чи майже точні” (Авраменко, 2024).

І як тоді розрізнити суржик і запозичення?¹² Який відсоток полонізмів у мовленні вказує на суржик? Чи є суржиком мова з поодинокими вкрапленнями запозичень?¹³

Майкл Флаєр, аналізуючи суржик як т.зв. мовний „гібрид”, виокремлює три типи, а саме: 1) західноукраїнський гібрид (українсько-польський); 2) центральноукраїнський гібрид (українсько-російський); 3) східноукраїнський гібрид (російсько-український) (Flier, 2000, s. 116), хоча насправді „гібридів”, одним із елементів якого є українська мова (як перший чи другий компонент), є значно більше (українсько-угорський, українсько-румунський, українсько-словацький та ін.).

Щодо українсько-польського суржику, то, імовірно, його прикладом можуть слугувати тексти XVII ст., які „пересипані” полонізмами на різних рівнях, а не лише на лексичному, вони не збагачують української мови новими поняттями, а просто замінюють наявні українські відповідники. Якщо б забрати „характерні для польської мови слова і словоформи, то довелося б переписати майже весь текст” (Думний, 2013). Натомість у наш час складно віднайти мешканця Західної України, чиє мовлення надмірно перенасичене полонізмами (слова, словоформи, конструкції), вжитими спонтанно, хаотично, безпідставно, а тому, напевне, немає сенсу виокремлювати цей тип суржику на сучасному етапі розвитку мови. Окрім цього, М. Мозер слушно відзначає, що „сучасна роль польської мови така слабка, що подальша «суржикізація» навряд чи відбувається в широкому масштабі” (Мозер, 2016, с. 33).

Також важливо не забувати про історичні контексти різних суржиків: якщо процес зросійщення української мови аж ніяк не випадковий чи принагідний, то, на щастя, про очевидне спольщення говорити підстав немає. Суголосною є теза М. Флаєра, що:

цілком окремо від численних комбінацій стандартних і субстандартних мов, а також діалектних форм, які, без сумніву, зустрічаються у щоденній українській говірці, для завдань дослідження важливо відрізнити властивості специфічних гібридів. Із цього погляду мож-

¹² *Запозичення* – „звук, морфема, слово або його окреме значення, фразеологізм, синтаксична конструкція, перенесені з однієї мови в іншу, а також сам процес подібного перенесення” (Ткаченко, 2004, с. 194).

Дослідники суржику пропонують ще один термін *піджин* (англ. *pidgin*) – „граматично спрощена форма мови, зазвичай англійської, голландської або португальської, деякі елементи якої запозичені з місцевих мов, що використовується для спілкування між людьми, які не розмовляють спільною мовою” (Oxford Languages. <https://languages.oup.com/google-dictionary-en/>; детально див. Масенко, 2019а, сс. 8–10; Дзюбишина-Мельник, 2009, с. 24 та ін.).

¹³ Цікаві думки з цього приводу Міхаеля Мозера (Мозер, 2016, сс. 30–31).

ливо відрізнити суржик, тобто українсько-російський гібрид, від усіх інших можливих суржиків, які, без сумніву, існують в Україні (Флаєр, 2000, с. 17).

На жаль, можна констатувати поширення українсько-російського суржику на теренах Західної України, зокрема в часі російсько-української війни внаслідок внутрішнього переселення українців зі Сходу.

Суржик також інколи сплутують із діалектом, помилково уникаючи вживання діалектних слів. Натомість використання діалектів не тільки збагачує мовлення, а робить його самобутнім, прикрашає, інкрустуючи унікальні форми.

У цьому контексті доречно згадати про „**балак**”, який сформувався у Львові на межі ХІХ – ХХ ст. й абсорбував специфічні риси багатомовного Львова, передусім польської, української, німецької мов та ідишу, і, цілком імовірно, може слугувати прикладом польсько-українського суржику. „Балак” –

назва польського діалекту, вживаного мало освіченими поляками Львова, Дрогобича та інших міст Галичини. Найхарактерніша його риса – насиченість лексики українськими словами (загально-українськими і діалектними) і великий вплив української фонетики (*chlib* замість *chleb*, *h* замість *g* у багатьох словах та ін.). [...] У багатьох випадках *балак* перетворювався в **мішану польсько-українську говірку** [виділення моє – Т. Я.], особливо коли нею користувалися люди українського походження (Ісаєвич (Ярісевич), 2003).

Історично „балак” – це мова львівських „батарів” (детально про це див. Хобзей, 2019, с. 27; Голик, 2015, с. 768; ЛЛ, 2019, сс. 79–81; Сікора, 2015, сс. 65–67; Підкуймуха, 2016, сс. 165–188; Підкуймуха, 2020 та ін.), а відтак – колоритні львівські слова, які змінили свій статус із „вуличних” на цілком „поважні”¹⁴. Історик-культуролог Роман Голик щодо цього слушно зазначає, що „початково *балак* асоціювався із низовою культурою львівської вулиці, однак поступово проник у середовище львівської інтелігенції, і навіть більше – уживання цих колоритних слів стало свідченням

¹⁴ Варто відзначити, що укладання „Лексикону львівського...” розпочалося з арго, а саме із праці „Арго в Україні” Олекси Горбача (Горбач, 2006), яке команда львівських мовознавців готувала до друку (детально див. Ястремська, 2024). У словниках (ЛЛ; СБ) також використано ремарку „вуличне”, щоб продемонструвати відмінності між мовленням інтелігенції та мовленням нижчих прошарків суспільства.

місцевого патріотизму” (Голик, 2015, с. 770), підтверджуючи свою думку словами Єжи Яніцького:

Родовитий львів'янин – від професора починаючи і шимоном, чи наглядачем, закінчуючи, – мав у помешканні „накаслик” і „тримутку”, в канцелярському магазині купував „радирку” за пару „шусток”, випивав „гальбу” пива, в школі ходив „на гінтер”, а їх жінки запинали собі волосся не якоюсь запинкою, а обов'язково „гранадлем” (Голик, 2015, с. 770).

Складність розмежування форм міського мовлення підтверджують класифікації різних дослідників, які зараховують чи ті інші конкретні приклади до різних груп. Скажімо, *балак*, з одного боку, як польсько-українсько-німецька „мішанина” може слугувати прикладом суржику, а з іншого – як мовлення конкретної групи людей – „батарів” – цілком можна назвати жаргоном (пор. Масенко, 2009; Підкуймуха, 2016, с. 165).

Важливим елементом міського мовлення є **жаргон** та **сленг (арго)**, характерні для розмовно-просторічного стилю, адже

місто як культурний феномен породжує своєрідну модель поведінки і за своєю природою, як соціальний конгломерат, передбачає вербальну активність жителів, без якої в принципі не можна говорити про комунікативну потужність будь-якої мови. Така вербальна активність обов'язково перехрещується з феноменом розширеного жаргоновживання (Ставицька, 2005, с. 242).

Коло соціолектів замикає висновок про сленг, який, „не маючи чітко окреслених меж, уживається в значенні особливостей мовлення чималих верств носіїв мови, пов'язаних не лише груповою, корпоративною спільністю, а й просторовою, наближаючись до просторіччя” (Винник & Ставицька, 2004, с. 608), оскільки розділити чітко просторічні і сленгові слова складно.

Вживання чи невживання соціолектних форм зумовлене передусім рівнем освіченості, виховання, культури мовця, суспільним становищем, родом занять, а також середовищем, сферою вживання, відповідною комунікативною ситуацією (офіційне / неофіційне спілкування, знайома / незнайома особа), намаганням відповідати рівню співрозмовника (добираючи слова літературної мови чи, навпаки, використовуючи просторічні) або посилити експресивність висловлювання. Використання вишуканої (високої) / спрощеної (зниженої) мови, з одного боку, репрезентує високий / низький соціальний статус мовця, а з іншого – віддзеркалює конкретну комунікативну ситуацію і свідомий вибір мови спілкування.

Перемикання кодів

Кожна людина – як носій і діалектної, і літературної мови – відповідно до комунікативної ситуації перемикає коди (код – субкод) „стандарт” – „діалект”¹⁵. Якою мовою ми говоримо, спілкуючись із рідними чи друзями? Навряд чи ми намагаємося кодифікувати наше мовлення в таких ситуаціях, натомість адаптуємо його відповідно до того, хто є нашим співрозмовником. А досвід спілкування з бабцями чи дідусями підтверджує тенденцію переходу на рідну для них говірку.

Використання діалекту у відповідних комунікативних ситуаціях у жодному разі не псує нашого мовлення, а увиразнює його, робить самобутнім, засвідчує повагу до рідної говірки. І навіть „коли людина опанувала літературну мову чи інші мови, коли обставини життя дистанціювали її від рідномовного діалекту, і тоді рідна говірка продовжує жити в мовній свідомості, живить пам'ять, надає життєвих сил” (Гриценко, 2019, с. 4).

Перемикання мовних кодів¹⁶ – важлива ознака мовлення містян, це:

усвідомлений [тут і далі виділення моє – Т. Я.] перехід мовця у процесах мовного (зокрема міжкультурного) спілкування з матричної мови (діалекту, стилю) на іншу мову (діалект, стиль), пов'язаний зі **змінюю параметрів комунікативного акту** (Бацевич, 2007, с. 133);

комунікативна **стратегія переходу** адресанта на мовний реєстр адресата з метою **досягнення кооперативного результату** (Селіванова, 2006, с. 456).

Цей феномен – свідомий мовний вибір людини, що полягає у зміні форм мовлення (кодів / субкодів: стандарт – діалект – просторіччя – арго) залежно від співрозмовників: колеги – члени сім'ї; колеги – друзі; діти – батьки (бабці, дідусі) та ін. Також важливо брати до уваги диференціацію

¹⁵ Відоме явище взаємодії діалектів та літературної мови – *ділінгвізм* ‘володіння літературною мовою і однією з діалектних форм спілкування’, яке є свідченням загальної культури людини як громадянина країни і її нерозривного зв'язку з рідною землею, зі своєю малою батьківщиною, є виявом глибокого патріотизму та усвідомлення себе як продовжувача роду та нації (див. Гримашевич, б.р.; Аркушин, 2012, с. 20).

¹⁶ На жаль, у мовознавчій літературі часто змішують поняття „перемикання” мовних кодів та „змішування”, залишаючи поза увагою відмінності щодо рівня усвідомлення переходу, причин та умов комунікації; пор. *змішування мовних кодів* – „**неусвідомлюваний, немотивований** [тут і далі виділення моє – Т. Я.] мовцем перехід у процесах мовного спілкування з матричної мови (діалекту, стилю) на іншу (впроваджувану), не пов'язаний зі зміною умов комунікації, параметрів комунікативного акту, найчастіше **внаслідок низької мовної компетенції** в одній із використовуваних мов” (Бацевич, 2007, сс. 59–60).

щодо місця праці (напр., університет, школа, завод, фабрика, магазин, салон краси), офіційності робочих моментів та ін. Мовець може обирати один із варіантів або використовувати елементи діалекту, просторіччя чи сленгу у своєму мовленні, „притосовуючи літературні норми до адекватного вираження думки й почуттів” (Єрмоленко, 2004).

Ми не змушені постійно використовувати найвищого рівня володіння мовою – це пріоритет для ділових зустрічей, адже недаремно літературну мову порівнюють із діловим костюмом, який необхідно „знімати” поза офісом.

Володіння мовою передбачає різні рівні¹⁷ – від найпростішого базового до академічного, який передбачає вживання складних мовних конструкцій, багатий лексичний склад, уживання специфічної лексики. Кожен носій мови має свій рівень володіння мовою, що залежить від освіти, культури, виховання, сімейних традицій, внутрішньої потреби. Однак мовлення потрібно постійно удосконалювати, водночас намагаючись його адаптувати до потреб комунікації.

Перемикання кодів застосовують і щодо „двомовних” українців, які обирають мову відповідно до комунікативної ситуації:

мовець стоїть перед вибором, яку мову вибрати в конкретній ситуації, тобто розмірковує над тим, яка з них престижніша буде для спілкування у якомусь колі мовців. Двомовність як цілком свідоме перемикання коду мовця. Яскравий приклад – саме українське мовне середовище, де близько 75 % мовців у конкретній ситуації послуговуються то однією, то іншою мовою (Бабич, 2012, с. 268; пор. Семчук, 2007, с. 7).

Висновки

Мовленнєвий простір містян охоплює територіальний (діалектний) і соціальний (соціолінгвістичний) компоненти, накладені на канву літературного стандарту. Усі форми міського мовлення тісно взаємодіють, співіснують, кожна з них має власні сфери вжитку, середовище спілкування, комунікативні ситуації, а тому проблема розмежування форм міського мовлення міста дуже дискусійна. Вона пов’язана з багатоліким, різномірним соціальним портретом міста. Форми мовлення, що використовують у повсякденній урбаністичній комунікації, та різні соціальні діалекти (просторіччя, койне, суржик, піджин, а також сленг, жаргони, аргі) мають

¹⁷ Якщо в англійській мові *standard language* ‘літературна мова; стандарт’ акцентує на нормативності, то в німецькій – *Hochsprache* ‘літературна мова; букв. мова високого рівня; висока мова’ – на високому рівні знання, володіння мовою та водночас її розвитку.

чимало спільних рис, а тому межі між ними розмиті та динамічні (змінні) (пор. Тараненко, 2004а, с. 536; Винник, 2004, с. 146; Винник & Ставицька, 2004, с. 608; Дзюбишина-Мельник, 2009, сс. 24–26). Варто наголосити також на тісній взаємодії соціальних і територіальних діалектів, діалектів та літературної мови, що ще більше ускладнює проблему диференціації.

Кожна людина є носієм ідіолекту – власної говірки, система якої формується від нашого народження упродовж всього життя, відтворюючи різні його етапи (освіту, науку, культуру, працю, дозвілля), поєднуючи риси діалектної, просторічної та літературної мови.

Мова мешканців Львова і Болехова різною мірою відображає форми міського мовлення: якщо у мовленні львів'ян домінують риси західно-українського варіанта літературної мови з незначним нашаруванням діалектних рис, то для мовлення болахівців характерні збережені діалектні особливості та значне використання просторічних форм.

Читач лексиконів, безперечно, відчує „живе” мовлення цих міст, відчитає усні й писемні тексти, які демонструють і мову еліти, і міської „вулиці”. Лексикографічний „текст” міста – це не тільки суголосся його соціуму, він віддзеркалює феномен міста, накладається на його історію та культуру, осмислює й пояснює їх вплив на свідомість містян, на їх мовотворення, є важливим джерелом формування мови міста, адже місто – це не просто топографічний чи культурний, а й мовленнєвий символ, це місце історії, пам'яті, культури.

БІБЛІОГРАФІЯ

Джерела

- ББ – Гнатишак, Ю. (2021). *Болахівські бувальщини. Діалектні тексти*. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України.
Transliteration: Hnatyshak, Yu. (2021). *Bolekhivski buvalshchyny. Dialektni teksty*. Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy.
- ЛЛ – Хобзей, Н., Сімович, О., Ястремська, Т., & Дидик-Меуш, Г. (2019). *Лексикон львівський: поважно і на жарт* (4-те вид.). Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України.
Transliteration: Khobzei, N., Simovych, O., Yastremska, T., & Dydyk-Meush, H. (2019). *Leksykon lvivskyi: povazhno i na zhart* (4. wyd.). Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy.
- СБ – Гнатишак, Ю., Хобзей, Н., Сімович, О., & Ястремська, Т. (2017). *Слова з Болехова*. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України.
Transliteration: Hnatyshak, Yu., Khobzei, N., Simovych, O., & Yastremska, T. (2017). *Slova z Bolekhova*. Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy.

Література

- Авраменко, О. (2024, липня 31). Чи є різниця між суржиком і діалектом. *Gazeta.ua*. https://gazeta.ua/articles/nelitereturna-leksika/_ci-ye-riznyciya-mizh-surzhikom-i-dialektom/1002707
- Translitteracija:** Avramenko, O. (2024, lypnia 31). Chy ye riznytsia mizh surzhikom i dialektom. *Gazeta.ua*. https://gazeta.ua/articles/nelitereturna-leksika/_ci-ye-riznyciya-mizh-surzhikom-i-dialektom/1002707
- Аркушин, Г. (2012). *Західнополіська діалектологія*. Волинський національний університет імені Лесі Українки.
- Translitteracija:** Arkushyn, H. (2012). *Zakhidnopoliska dialektolohiia*. Volynskiy natsionalnyi universytet imeni Lesi Ukrainky.
- Бабич, Н. (2012). Мовлення міста і села: конфлікт форми і змісту. *Мова і суспільство*, 3, 265–270.
- Translitteracija:** Babych, N. (2012). Movlennia mista i sela: konflikt formy i zmistu. *Mova i suspilstvo*, 3, 265–270.
- Балинський, І. (2008). Вступне слово. В Д. Клочко (Ред.), *Leopolis multiplex* (сс.6–7). Грані-Т.
- Translitteracija:** Balynskiy, I. (2008). Vstupne slovo. V D. Klochko (Red.), *Leopolis multiplex* (ss.6–7). Hrani-T.
- Батевич, Ф. (2007). *Словник термінів міжкультурної комунікації*. Довіра.
- Translitteracija:** Batsevych, F. (2007). *Slovnuk terminiv mizhkulturnoi komunikatsii*. Dovira.
- Винник, В. (2004). Соціальний діалект. В В. Русанівський, & О. Тараненко (Ред.), *Українська мова. Енциклопедія* (с. 146). Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана.
- Translitteracija:** Vynnyk, V. (2004). Sotsialnyi dialekt. V V. Rusanivskiy, & O. Taranenko (Red.), *Ukrainska mova. Entsyklopediia* (s. 146). Ukrainska entsyklopediia im. M. P. Bazhana.
- Винник, В., & Ставицька, Л. (2004). Сленг. В В. Русанівський, & О. Тараненко (Ред.), *Українська мова. Енциклопедія* (с. 608). Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана.
- Translitteracija:** Vynnyk, V., & Stavytska, L. (2004). Slenh. V V. Rusanivskiy, & O. Taranenko (Red.), *Ukrainska mova. Entsyklopediia* (s. 608). Ukrainska entsyklopediia im. M. P. Bazhana.
- Винничук, Ю. (2020, травень 06). Кумати по-львівськи, *Zbruc̣h*. <https://zbruc.eu/node/97444>
- Translitteracija:** Vynnychuk, Yu. (2020, traven 06). Kumaty po-lvivsky, *Zbruc̣h*. <https://zbruc.eu/node/97444>
- Возняк, Т. (2009). Феномен міста. *Незалежний культурологічний журнал „І”*. <https://www.ji.lviv.ua/ji-library/Vozniak/misto/misto-zmist.htm>
- Translitteracija:** Vozniak, T. (2009). Fenomen mista. *Nezaleznyi kulturolohichniy zhurnal „I”*. <https://www.ji.lviv.ua/ji-library/Vozniak/misto/misto-zmist.htm>
- Голик, Р. (2015). Між різними етнічними світами?: міський фольклор Львова, аргументація міф батяра у 20–30-х рр. ХХ ст. *Народознавчі зошити*, 4(124), 767–776.

- Transliteracija:** Holyk, R. (2015). Mizh riznymy etnichnymy svitamy?: miskyi folklor Lvova, arho ta mif batiara u 20–30-kh rr. XX st. *Narodoznavchi zoshyty*, 4(124), 767–776.
- Гримашевич, Г. (б.р.). *Діалекти як джерело збереження культури та духовності українського народу*. <http://nniif.org.ua/File/20ggidyd.pdf>
- Transliteracija:** Hrymashevych, H. (b.r.). *Dialekty yak dzherelo zberezhennia kultury ta dukhovnosti ukrainskoho narodu*. <http://nniif.org.ua/File/20ggidyd.pdf>
- Гриценко, П. (2019). Просторінь народного слова Гуцульщини. В М. Голянич, *Мовний портрет села Тюдів* (сс. 4–10). Лілея-НВ.
- Transliteracija:** Hrytsenko, P. (2019). Prostorin narodnoho slova Hutsulshchyny. V M. Holianych, *Movnyi portret sela Tiudiv* (ss. 4–10). Lileia-NV.
- Дзюбишина-Мельник, Н. (2009). Тіло національної мови. *Maricteriум*, 37: *Мовознавчі студії*, 24–27.
- Transliteracija:** Dziubyshyna-Melnyk, N. (2009). Tilo natsionalnoi movy. *Magisterium*, 37: *Movoznavchi studii*, 24–27.
- Дика, Л. (2012). Просторічна лексика: порушення норми чи закономірний розвиток української мови? *Наукові записки Національного університету „Києво-Могилянська академія”, 137: Філологічні науки (Мовознавство)*, 62–65.
- Transliteracija:** Dyka, L. (2012). Prostorichna leksyka: porushennia normy chy zakonimirnyi rozvytok ukrainskoi movy? *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu „Kyievo-Mohylianska akademiia”, 137: Filolohichni nauky (Movoznavstvo)*, 62–65.
- Донцов, Д. (2012). До міст! В Д. Донцов, *Вибрані твори: в 10 т. (Т. 2: Культурологічна та історіософська есеїстика (1911–1939 рр.))* (сс. 270–274). ВФ „Відродження”. <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-538-236-2/978-966-538-236-2.pdf>
- Transliteracija:** Dontsov, D. (2012). Do mist! V D. Dontsov, *Vybрани tvory: v 10 t. (T. 2: Kulturolohichna ta istoriosofska eseistyka (1911–1939 rr.))* (ss. 270–274). VF „Vidrodzhennia”. <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-538-236-2/978-966-538-236-2.pdf>
- Думний, О. (2013, вересень 15). Українсько-польський суржик епохи бароко. *Блог / історія, мова. Україна*. <https://dumnyj.eu/blog/ukrainsko-polski-surzhyk-barokovyj/>
- Transliteracija:** Dumnyi, O. (2013, veresen 15). Ukrainsko-polskyi surzhyk epokhy baroko. *Bloh / istoriia, mova. Ukraina*. <https://dumnyj.eu/blog/ukrainsko-polski-surzhyk-barokovyj/>
- Єрмоленко, С. (1972). Сучасна літературна мова і діалекти. *Рідне слово*, 6, 14–15. <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine6-2.pdf>
- Transliteracija:** Yermolenko, S. (1972). Suchasna literaturna mova i dialekty. *Ridne slovo*, 6, 14–15. <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine6-2.pdf>
- Єрмоленко, С. (2004). Літературна мова. В В. Русанівський, & О. Тараненко (Ред.), *Українська мова. Енциклопедія* (сс. 318–320). Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана.

- Translitteracja:** Yermolenko, S. (2004). Literaturna mova. V V. Rusanivskiyi, & O. Taranenko (Red.), *Ukrainska mova. Entsyklopediia* (ss. 318–320). Ukrainska entsyklopediia im. M. P. Vazhana.
- Залізник, Г., & Масенко, Л. (2004). *Мовна ситуація Києва: день сьогоднішній та прийдешній*, Видавничий дім „Києво-Могилянська академія”.
- Translitteracja:** Zalizniak, H., & Masenko, L. (2004). *Movna sytuatsiia Kyieva: den sohodnishnii ta pryideshnii*, Vydavnychi dim „Kyievo-Mohylianska akademiia”.
- Іздрик, Ю. (2008). *Флешка-2GB*. Грані-Т.
- Translitteracja:** Izdryk, Yu. (2008). *Fleshka-2GB*. Hrani-T.
- Ісаєвич, Я. (2001). Мовний код культури, В Я. Ісаєвич (Ред.), *Історія української культури у 5 томах* (Т. 2: *Українська культура XIII – першої половини XVII століть*) (сс. 189–203). Наукова думка. <http://litopys.org.ua/istkult2/ikult211.htm>
- Translitteracja:** Isaievych, Ya. (2001). *Movnyi kod kultury*, V Ya. Isaievych (Red.), *Istoriia ukrainskoi kultury u 5 tomakh* (Т. 2: *Ukrainska kultura XIII – pershoi polovyny XVII stolit*) (ss. 189–203). Naukova dumka. <http://litopys.org.ua/istkult2/ikult211.htm>
- Ісаєвич (Ярісевич), Д. (2003). Балак. В *Енциклопедія Сучасної України*. Завантажено 30 жовтня 2024, з <https://esu.com.ua/article-41141>.
- Translitteracja:** Isaievych (Iarisevych), D. (2003). Balak. V *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy*. Zavantazhenno 30 zhovtnia 2024, z <https://esu.com.ua/article-41141>.
- Каруник, К. (2019). *Юрій Шевельов як дослідник української мови* [Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди]. http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/2019/05/aref_Karunyk.pdf
- Translitteracja:** Karunyk, K. (2019). *Yurii Shevelov yak doslidnyk ukrainskoi movy* [Dysertatsiia na zdobuttia naukovooho stupenia kandydata nauk, Kharkivskiy natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni H. Skovorody]. http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/2019/05/aref_Karunyk.pdf
- Костів, О. (2019). Не тільки про Бolehів... *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*, 71(2), 464–469.
- Translitteracja:** Kostiv, O. (2019). Ne tilky pro Bolekhiv... *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia filolohichna*, 71(2), 464–469.
- Лавринович, Л. (2010). Урбаністичний час в українській прозі межі тисячоліть: минуле vs сучасність. *Актуальні проблеми слов'янської філології*, 23(1), 310–320.
- Translitteracja:** Lavrynovych, L. (2010). Urbanistychnyi chas v ukrainskii prozi mezhi tysiacholit: mynule vs suchasnist. *Aktualni problemy slovianskoi filolohii*, 23(1), 310–320.
- Лесюк, М. (2014). *Становлення і розвиток української літературної мови в Галичині*. Місто НВ.

- Transliteracija:** Lesiuk, M. (2014). *Stanovlennia i rozvytok ukraïnskoi literaturnoi movy v Halychyni*. Misto NV.
- Масенко, Л. (2004а). *Мова і суспільство: Постколоніальний вимір*. Видавничий дім „Києво-Могилянська академія”.
- Transliteracija:** Masenko, L. (2004а). *Mova i suspilstvo: Postkolonialnyi vymir*. Vydavnychy dim „Kyievo-Mohylianska akademiia”.
- Масенко, Л. (2004б). *Мова і політика* (2-ге вид.). Соныашник.
- Transliteracija:** Masenko, L. (2004б). *Mova i polityka* (2. wyd.). Soniashnyk.
- Масенко, Л. (2009). Жаргон. *Енциклопедія Сучасної України*. Завантажено 30 жовтня 2024, з <https://esu.com.ua/article-20334>
- Transliteracija:** Masenko, L. (2009). Zhargon. *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy*. Zavantazheno 30 zhovtnia 2024, z <https://esu.com.ua/article-20334>
- Масенко, Л. (2010). *Нариси із соціолінгвістики*. ВД „Києво-Могилянська академія”.
- Transliteracija:** Masenko, L. (2010). *Narysy iz sotsiolinhvistyky*. VD „Kyievo-Mohylianska akademiia”.
- Масенко, Л. (2011). Соціорівні української мови в комунікативному просторі сучасного міста. *Дивослово*, 6, 34–37. <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/16613>
- Transliteracija:** Masenko, L. (2011). Sotsiorivni ukraïnskoi movy v komunikativnomu prostori suchasnoho mista. *Dyvoslovo*, 6, 34–37. <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/16613>
- Масенко, Л. (2013). Койне. *Енциклопедія Сучасної України*. Завантажено 30 жовтня 2024, з <https://esu.com.ua/article-8038>
- Transliteracija:** Masenko, L. (2013). Koine. *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy*. Zavantazheno 30 zhovtnia 2024, z <https://esu.com.ua/article-8038>
- Масенко, Л. (2016). Літературна мова. *Енциклопедія Сучасної України*. Завантажено 30 жовтня 2024, з <https://esu.com.ua/article-55775>
- Transliteracija:** Masenko, L. (2016). Literaturna mova. *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy*. Zavantazheno 30 zhovtnia 2024, z <https://esu.com.ua/article-55775>
- Масенко, Л. (2019а). *Суржик: між мовою і язиком*. Видавничий дім „Києво-Могилянська академія”.
- Transliteracija:** Masenko, L. (2019а). *Surzhuk: mizh movoiu i yazykom*. Vydavnychy dim „Kyievo-Mohylianska akademiia”.
- Масенко, Л. (2019б). Нові здобутки шевельовознавства. *Українська мова*, 4, 122–127. <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/16979>
- Transliteracija:** Masenko, L. (2019б). Novi zdobutky shevelovoznavstva. *Ukrainska mova*, 4, 122–127. <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/16979>
- Матвіяс, І. (2011). Особливості фонетичної системи в західноукраїнському варіанті літературної мови. *Мовознавство*, 4, 16–21. http://nbuv.gov.ua/UJRN/MoZn_2011_4_3

- Translitteracja:** Matviias, I. (2011). Osoblyvosti fonetychnoi systemy v zakhidnoukrainskomu varianti literaturnoi movy. *Movoznavstvo*, 4, 16–21. http://nbuv.gov.ua/UJRN/MoZn_2011_4_3
- Миколенко, Т. (2013). Мова міста: динаміка та сучасний етап вивчення. *Мовні і концептуальні картини світу*, 43(3), 77–82. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mikks_2013_43\(3\)_11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mikks_2013_43(3)_11)
- Translitteracja:** Mykolenko, T. (2013). Mova mista: dynamika ta suchasnyi etap vyvchennia. *Movni i kontseptualni kartyny svitu*, 43(3), 77–82. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mikks_2013_43\(3\)_11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mikks_2013_43(3)_11)
- Мозер, М. (2016). „Суржик” чи „суржики”. *Українська мова*, 1, 27–54. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrm_2016_1_5
- Translitteracja:** Mozer, M. (2016). „Surzhyk” chy „surzhyky”. *Ukrainska mova*, 1, 27–54. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrm_2016_1_5
- Огієнко, І. (1950). *Історія української літературної мови*. Наша культура.
- Translitteracja:** Ohiienko, I. (1950). *Istoriia ukrainskoi literaturnoi movy*. Nasha kultura.
- Підкуймуха, Л. (2016). *Лексичний склад західноукраїнського варіанта літературної мови (на матеріалі художніх текстів львівських письменників першої пол. ХХ ст.)* [Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук, Національний університет „Києво-Могилянська академія”]. https://shron1.chtyvo.org.ua/Pidkuimukha_Liudmyla/Leksychnyi_sklad_zakhidnoukrainskoho_varianta_literaturnoi_movy_na_materiali_khudozhnikh_tekstiv_lvi.pdf?
- Translitteracja:** Pidkuimukha, L. (2016). *Leksychnyi sklad zakhidnoukrainskoho varianta literaturnoi movy (na materialy khudozhnikh tekstiv lvivskykh pysmennykiv pershoi pol. XX st.)* [Dysertatsiia na zdobuttia naukovooho stupenia kandydata nauk, Natsionalnyi universytet „Kyievo-Mohylianska akademiia”]. https://shron1.chtyvo.org.ua/Pidkuimukha_Liudmyla/Leksychnyi_sklad_zakhidnoukrainskoho_varianta_literaturnoi_movy_na_materialy_khudozhnikh_tekstiv_lvi.pdf?
- Підкуймуха, Л. (2020). *Мова Львова, або коли й батяри говорили*. ТОВ „Видавництво „Кліо”.
- Translitteracja:** Pidkuimukha, L. (2020). *Mova Lvova, abo koly y batiary hovoryly*. TOV „Vydavnytstvo „Klio”.
- Руденко, М. (2016). До питання про класифікацію соціальних діалектів. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*, 145, 65–70.
- Translitteracja:** Rudenko, M. (2016). Do pytannia pro klasyfikatsiiu sotsialnykh dialektiv. *Naukovi zapysky. Seriia: Filolohichni nauky*, 145, 65–70.
- Селігей, П. (2017). Соціолінгвістика: праця, натхнення, покликання (до ювілею Лариси Масенко). *Мова: класичне – модерне – постмодерне*, 3, 6–19, <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/12648>
- Translitteracja:** Selihei, P. (2017). Sotsiolinhvistyka: pratsia, natkhennia, poklykannia (do yuvileiu Larisy Masenko). *Mova: klasychne – moderne – postmoderne*, 3, 6–19, <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/12648>

- Селіванова, О. (2006). *Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія*. Довкілля–К.
- Transliteracja:** Selivanova, O. (2006). *Suchasna linhvistyka: terminolohichna entsyklopediia*. Dovkillia–K.
- Семчук, У. (2007). Білінгвізм як термін і двомовність як гасло: Фактори впливу на вибір мови і на мовну політику. *Урок української*, 2–3, 4–8.
- Transliteracja:** Semchuk, U. (2007). Bilinhvizm yak termin i dvomovnist yak haslo: Faktory vplyvu na vybir movy i na movnu polityku. *Urok ukrainskoi*, 2–3, 4–8.
- Сікора, Г. (2001). Львівське мовлення як об'єкт лінгвоукраїністики. *Волинь–Житомирщина: Історико-філологічний збірник з регіональних проблем*, 7, 162–170.
- Transliteracja:** Sikora, H. (2001). Lvivske movlennia yak obiekt linhvoukrainistyky. *Volyn–Zhytomyrshchyna: Istoryko-filolohichniy zbirnyk z rehionalnykh problem*, 7, 162–170.
- Сікора, Г. (2015). Львівське мовлення в термінах та визначеннях. *Термінологічний вісник*, 3(2), 62–80. [https://iul-nasu.org.ua/pdf/termvisnik/terv_2015_3\(2\)_10.pdf](https://iul-nasu.org.ua/pdf/termvisnik/terv_2015_3(2)_10.pdf)
- Transliteracja:** Sikora, H. (2015). Lvivske movlennia v terminakh ta vyznachenniakh. *Terminolohichniy visnyk*, 3(2), 62–80. [https://iul-nasu.org.ua/pdf/termvisnik/terv_2015_3\(2\)_10.pdf](https://iul-nasu.org.ua/pdf/termvisnik/terv_2015_3(2)_10.pdf)
- Сікора, Г. (2016). Текст міста як лінгвістичний феномен. *Українська мова*, 4, 122–135.
- Transliteracja:** Sikora, H. (2016). Tekst mista yak linhvistychnyi fenomen. *Ukrainska mova*, 4, 122–135.
- Сікора, Г. (2020). *Фонетика сучасного львівського мовлення* [Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук, Інститут української мови НАН України]. https://document.kdu.edu.ua/info_zab/035_452.pdf
- Transliteracja:** Sikora, H. (2020). *Fonetyka suchasnoho lvivskoho movlennia* [Dysertatsiia na zdobuttia naukovooho stupenia kandydata nauk, Instytut ukrainskoi movy NAN Ukrainy]. https://document.kdu.edu.ua/info_zab/035_452.pdf
- Ставицька, Л. (2005). *Арго, жаргон, сленг: соціальна диференціація української мови*. Критика.
- Transliteracja:** Stavyt'ska, L. (2005). *Arho, zharhon, slenh: sotsialna dyferentsiatsiia ukrainskoi movy*. Krytyka.
- Тараненко, О. (2004а). Просторіччя. В В. Русанівський, & О. Тараненко (Ред.), *Українська мова. Енциклопедія* (сс. 536–537). Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана.
- Transliteracja:** Taranenko, O. (2004a). Prostorichchia. V V. Rusanivskyi, & O. Taranenko (Red.), *Ukrainska mova. Entsyklopediia* (ss. 536–537). Ukrainska entsyklopediia im. M. P. Bazhana.
- Тараненко, О. (2004б). Суржик. В В. Русанівський, & О. Тараненко (Ред.), *Українська мова. Енциклопедія* (сс. 665–668). Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана.

- Transliteracja:** Taranenko, O. (2004b). Surzhyk. V V. Rusanivskiyi, & O. Taranenko (Red.), *Ukrainska mova. Entsyklopediia* (ss. 665–668). Ukrainska entsyklopediia im. M. P. Bazhana.
- Тараненко, О. (2013). Варіантність vs. стабільність у структурі українсько-російського „суржику”: сукупність ідіолектів vs соціолект. *Studia Slavica Oldenburgensia*, 21, 27–61.
- Transliteracja:** Taranenko, O. (2013). Variantnist vs. stabilnist u strukturi ukrainsko-rosiiskoho „surzhyku”: sukupnist idiolektiv vs sotsiolekt”. *Studia Slavica Oldenburgensia*, 21, 27–61.
- Ткач, Л. (2000). *Українська літературна мова на Буковині в кінці XIX – на початку XX ст.* (Ч. 1). Рута.
- Transliteracja:** Tkach, L. (2000). *Ukrainska literaturna mova na Bukovyni v kintsi XIX – na pochatku XX st.* (Ch. 1). Ruta.
- Ткач, Л. (2007). *Українська літературна мова на Буковині в кінці XIX – на початку XX ст.* (Ч. 2: Джерела і соціокультурні чинники розвитку). Книги – XXI.
- Transliteracja:** Tkach, L. (2007). *Ukrainska literaturna mova na Bukovyni v kintsi XIX – na pochatku XX st.* (Ch. 2: Dzherela i sotsiokulturni chynnyky rozvytku). Knyhy – XXI.
- Ткаченко, О. (2004). Запозичення. В В. Русанівський, & О. Тараненко (Ред.), *Українська мова. Енциклопедія* (сс. 194–195). Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана.
- Transliteracja:** Tkachenko, O. (2004). Zapozychennia. V V. Rusanivskiyi, & O. Taranenko (Red.), *Ukrainska mova. Entsyklopediia* (ss. 194–195). Ukrainska entsyklopediia im. M. P. Bazhana.
- Труб, В. (2000). Явище „суржику” як форма просторіччя в ситуації двомовності. *Мовознавство*, 1, 46–59.
- Transliteracja:** Trub, V. (2000). Yavyshche „surzhyku” yak forma prostorichchia v sytuatsii dvomovnosti. *Movoznavstvo*, 1, 46–59.
- Флаєр, М. (2000). Суржик: правила утворення безладу. *Критика*, 6(32), 16–17.
- Transliteracja:** Flaier, M. (2000). Surzhyk: pravyla utvorennia bezladu. *Krytyka*, 6(32), 16–17.
- Хібеба, Н. (2018). Мовно-культурний простір Болехова на сторінках Словника. *Діалектологічні студії*, 11, 334–339.
- Transliteracja:** Khibeba, N. (2018). Movno-kulturnyi prostir Bolekhova na storinkakh Slovyuka. *Dialektolohichni studii*, 11, 334–339.
- Хобзей, Н. (2017). Дві сторінки про „Слова з Болехова”. В Ю. Гнатишак, Н. Хобзей, О. Сімович, & Т. Ястремська, *Слова з Болехова* (сс. 8–9). Інститут українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України.
- Transliteracja:** Khobzei, N. (2017). Dvi storinky pro „Slova z Bolekhova”. V Yu. Hnatyshak, N. Khobzei, O. Simovych, & T. Yastremska, *Slova z Bolekhova* (ss. 8–9). Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy.

- Хобзей, Н. (2019). Слова і місто, або місто в словах. В Н. Хобзей, О. Сімович, Т. Ястремська, & Г. Дидик-Меуш, *Лексикон львівський: поважно і на жарт* (сс. 9–45). Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України.
- Transliteracja:** Khobzei, N. (2019). Slova i mesto, abo mesto v slovakh. V N. Khobzei, O. Simovych, T. Yastremaska, & H. Dydyk-Meush, *Leksykon lvivskiy: povazhno i na zhart* (ss. 9–45). Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakovycha NAN Ukrainy.
- Шевельов (Шерех), Ю. (1949). *Галичина в формуванні нової української літературної мови*. Український Вільний Університет.
- Transliteracja:** Shevelov (Sherekh), Yu. (1949). *Halychyna v formuvanni novoi ukrainskoi literaturnoi movy*. Ukrainskyi Vilnyi Universytet.
- Шевельов, Ю. (1996). *Внесок Галичини у формування української літературної мови*. Наукове товариство ім. Шевченка у Львові.
- Transliteracja:** Shevelov, Yu. (1996). *Vnesok Halychyny u formuvannia ukrainskoi literaturnoi movy*. Naukove tovarystvo im. Shevchenka u Lvovi.
- Шевельов, Ю. (1998). *Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900–1941). Стан і статус*. Рута.
- Transliteracja:** Shevelov, Yu. (1998). *Ukrainska mova v pershii polovyni dvadtsiatoho stolittia (1900–1941). Stan i status*. Ruta.
- Ястремська, Т. (2018). Діалектна мапа Львівщини. *Культура слова*, 89, 249–259.
- Transliteracja:** Yastremaska, T. (2018). Dialektna mapa Lvivshchyny. *Kultura slova*, 89, 249–259.
- Ястремська, Т. (2021). Діалектна картина світу болекхівців. В Ю. Гнатишак, *Болекхівські бувальщини. Діалектні тексти* (сс. 14–15). Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України.
- Transliteracja:** Yastremaska, T. (2021). Dialektna kartyna svitu bolekhivtsiv. V Yu. Hnatyshak, *Bolekhivski buvalshchyny. Dialektni teksty* (ss. 14–15). Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakovycha NAN Ukrainy.
- Ястремська, Т. (2024). Мова міста: текст і словник [Рукопис подано до друку]. *Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego*, 72.
- Transliteracja:** Yastremaska, T. (2024). Mova mista: tekst i slovnyk [Rukopys podano do druku]. *Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego*, 72.
- Bieńkowska, D., & Umińska-Tytoń, E. (2019). *Miasto w polskich badaniach lingwistycznych. Interdyscyplinarne studia miejskie*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Flier, M. (2000). Surzhyk: The Rules of Engagement. In Zvi Gitelman et al. (Ed.), *Cultures and Nationalisms of East and Central Europe. Essays in Honour of Roman Szporliuk* (ss. 113–129). Mass.
- Kurzowa, Z. (2006). *Polszczyzna Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich do 1939 roku. Wybór prac*. Universitas.

The Language of the City as a Symbiosis of Dialect and Literary Standard

The article analyses the language code of a city in the context of the coexistence of dialects and the literary standard (norm). Key topics include the phenomenon of urban speech, historical and cultural factors shaping city language, primary distinctions between dialect and standard forms, interactions within the national language, the dialectal foundation of urban speech, colloquial expressions, and *surzhyk*. The study draws on dictionaries from two cities – Lviv, the administrative center of Lviv region and the cultural capital of Ukraine, documented in *Lvivskyi Lexicon: Seriously and for a Joke* (Lviv, 2009–2019), and Bolekhiv, a small Carpathian town in Ivano-Frankivsk region, described in *Words from Bolekhiv* (Lviv, 2017). The article highlights the peculiarities of speech development among residents of Lviv and Bolekhiv, rooted in the Southwestern Ukrainian dialects. It also examines the issue of ‘code-switching’ triggered by specific communicative situations.

Keywords: language of the city, dialects of the Ukrainian language, Southwestern dialects, literary language, standard, dialect, dialect dictionary.